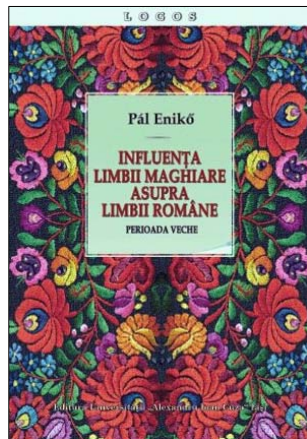

Glose pe marginea cărții *Influența limbii maghiare asupra limbii române. Perioada veche* de Enikő Pál, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, Iași, 2014, 560 p.

Apariția unei cărți-eveniment, cum este cea semnată de Enikő Pál, nu are doar o însemnătate restrânsă la cercul intim al specialiștilor unui domeniu științific. Mesajul, cu adevărat important al cercetărilor, depășește cu mult limitele de interes ale diferitelor discipline, marcând o treaptă de cunoaștere pe care comunitatea academică a atins-o la un moment dat. Evident, principalii beneficiari ai volumului *Influența limbii maghiare asupra limbii române. Perioada veche* sunt lingviștii români și maghiari. Cartea lui Enikő Pál face parte din categoria acelor lucrări care, în momentul în care sunt citite, dau revelații, confirmă intuiții, întăresc sau nuanțează certitudini, elimină prejudecăți și locuri comune, clarifică ceea ce demult a fost insuficient sau tendențios tratat.

Încă din titlu intuim că avem de-a face cu o carte extrem de curajoasă. Abordarea unui astfel de subiect este vecină cu tabuul atât în literatura de specialitate din Ungaria, cât și din România. Foarte ușor, un posibil semntar român al unei astfel de cărți poate fi catalogat drept trădător de țară, iar dacă autorul ei este maghiar, gestul său poate fi perceput în România ca o declarație de război. În istoria limbii, la fel ca în istorie, istoria artei sau etnomuzicologie ne-am învățat ca hărțile statelor naționale să fie colorate într-o singură culoare etnicizată (sau în cele trei culori ale drapelelor naționale), situație în care „dispar nuanțele, amestecul, zonele de tranziție”¹.

Relația de influență a unei culturi naționale asupra alteia a stârnit discuții aprinse încă din perioada interbelică. Reprezentative pentru cazul româno-maghiar sunt textele semnate de Coriolan Petranu (1893-1945), în care influențele maghiarilor asupra românilor și viceversa au fost marcate de patosul naționalist și interpretate într-o cheie subiectivă². Inclusiv cercetările profesioniste și bine-intenționate ale lui Béla Bartók (1881-1945) din domeniul etnomuzicologiei nu au putut să depășească obstacolele și reacțiile adverse impuse de un subiect extrem de sensibil, cu potențial mereu degenerativ, ca acela al influențelor unei națiuni asupra celeilalte³.

Pentru abordarea unui subiect ca *Influența limbii maghiare asupra limbii române* trebuie, pe lângă multă bărbăție științifică (lucru care lipsește prea multor intelectuali) și multă știință de carte, spirit lucid și echidistant, precum și o bună cunoaștere a celor două limbi. Această ultimă calitate necesară unui cercetător

¹ Boia 2005, p. 69.

² Petranu 1944a, p. 242-282; Petranu 1944b, p. 283-301.

³ Petranu 1944c, p. 302-319; Petranu 1944d, p. 320-333; László 1995, p. 142-147; Comișel, László 2006, p. 51.

deschide o altă temă de discuție care ar trebui să-i preocupe mai ales pe cercetătorii români. Altfel spus, în dezbateră academică referitoare la relațiile româno-maghiare (fie că vorbim aici de filologie, istorie, muzicologie sau istoria artei), românii au un handicap, din ce în ce mai mare, prin necunoașterea limbii maghiare. În aceste condiții, pe de-o parte, cercetătorii români vor mai putea emite judecăți de valoare asupra relațiilor româno-maghiare doar prin intermediul surselor de mână a doua, filtrate de circulația limbilor internaționale; iar pe de altă parte, studierea relațiilor româno-maghiare va deveni în România o temă marginală, care va mai putea fi tratată așa cum se cuvine doar de către minoritarii maghiari. În acest sens, cu mult spirit vizionar, László Dezső (1904-1973) a pus într-o lumină favorabilă, încă din epoca interbelică, avantajele vieții minoritare¹. Pe termen lung, majoritarii nu-i vor mai cunoaște pe ceilalți de lângă ei, prin necunoașterea limbii lor, în timp ce minoritarii vor avea acces încă de la început la două culturi/limbi (cea maternă și cea majoritară), fiind în acest fel cu mult mai bogați și mai câștigați². Necunoașterea celuilalt înseamnă, în același timp, și necunoașterea propriei noastre identități!

Enikő Pál ne ajută să ne cunoaștem și să ne înțelegem mai bine limba și istoria, prin intermediul limbii și culturii sale. Această deschidere extraordinară spre alteritate a autoarei, care a ales să scrie o carte, nu în limba ei, ci în limba celuilalt, are o valoare de manifest. Demersul său științific, străin de complexul superiorității maghiare cu care ne-am obișnuit în multe ocazii, vine în continuarea unei bune tradiții interculturale ardelenice marcate de reprezentanți de seamă ai relațiilor româno-maghiare, care fac cinste celor două națiuni, dintre care îi amintim pe: Béla Bartók, Ion Chinezu, Károly Kós, Gavril Scridon, Gheorghe Sbârcea, Gyula Dávid sau Mircea Popa.

Cartea lui Enikő Pál ne oferă un bun prilej de reflexie asupra interconexiunilor existente între științele umaniste, ba mai mult, de a înțelege propria specializare prin intermediul altor specializări. Pornind de la o solidă metodă interdisciplinară de lucru, autoarea încadrează în mod natural conceptul de „influență lingvistică” într-o perspectivă gnoseologică largă, multifocalizată. În acest fel, premisele și concluziile cercetării lui Enikő Pál au fost eliberate de capcanele analizei ultraspecializate, de laborator, care nu are avantajul de a fi înțeleasă și în orizontul istoric, geografic, social, politic, economic, cultural, confesional și psihologic al oamenilor. Astfel,

„[...] problema influenței lingvistice este una extrem de complexă datorită (și) faptului că impactul unei limbi asupra alteia nu poate fi descris numai prin date strict lingvistice, deoarece adoptarea unei schimbări structurale depinde, mai degrabă, de factori socio-culturali, chiar psihologici, de natură extralingvistică [...]”³.

Enikő Pál știe foarte bine să-și construiască discursul argumentativ. Se observă osatura lucrării, simțul unei structuri articulate, bine compartimentate și

¹ László 2003a, p. 126-135; László 2003b, p. 160-167.

² Înainte de 1918, toți intelectualii români din Transilvania au fost buni cunoscători ai maghiarei și germanei, situație care s-a inversat pe parcursul secolului al XX-lea, când ungurii și sașii au învățat românește.

³ Pál 2014, p. 23.

echilibrate, care a fost degajată în prealabil de schelăria pregătitoare și de ornamentele inutile. Scriitura este precisă și densă în conținut. Nimic nu este lăsat în suspensie, totul este clarificat, recunoscându-se de fiecare dată cu sinceritate ceea ce poate fi susținut până la capăt cu argumente și ceea ce încă nu este clarificat. Autoarea nu vrea să surprindă prin formulări întortocheate, pretențioase, nici nu are tentația polemicii.

Polemicile vor veni cu siguranță în viitorul apropiat, deoarece, repetăm, cartea lui Enikő Pál este extrem de curajoasă și tocmai de aceea ea are nevoie de susținerea celor care știu ce înseamnă lucrul bine făcut și neangajat ideologic sau național. Dar, din păcate sau din fericire, știința se face și cu caracterul. Nu vor fi luați în seamă, bineînțeles, ignoranții, care oricum nu vor fi mulțumiți de tăria adevărată (sau de adevărul puternic al) a concluziilor lui Enikő Pál, ci aceia care, invocând argumente științifice, încă mai trăiesc (bine - în diferite funcții academice și universitare) din obsesiile național-comunismului.

Orice capitol, luat la întâmplare, ar merita o analiză amănunțită. Cartea lui Enikő Pál face parte din categoria acelor care se citesc cu creionul în mână; ba mai mult, face parte din categoria acelor și mai puține cărți care se citesc împreună cu alte cărți pe masă. Densitatea de idei provoacă în fiecare moment cititorului alte idei și nenumărate căi de gândire. Fiind o cercetare interdisciplinară, aceasta necesită o lectură interdisciplinară. Istoricul, istoricul de artă sau etnomuzicologul vor găsi aici clarificări la care, până în acel moment, nici nu s-au gândit.

Pornind de la piste ideatice și interpretative propuse de Enikő Pál în cazul influențelor limbii maghiare asupra limbii române, pot fi găsite paralelisme și în etnomuzicologie, care pot fi exploatate cu folos de către lingviști, în ipostaza de știință auxiliară. Cercetările lui Béla Bartók sunt de un real folos, din perspectiva unei abordări comparative. Muzica țărănească a românilor ardeleni a fost influențată de cea maghiară în zonele de contact, mai ales datorită faptului că cea din urmă a reușit să se standardizeze și să se uniformizeze mai repede, în timp ce muzica românească a rămas mult mai fărâmițată și mai variată. Savantul maghiar a apreciat că:

„Dacă pe teritoriul unguresc sau slovac culegem cu cât mai multă îngrijire și răbdare materialul a două sau trei sate învecinate, putem spune că avem astfel *in nuce* materialul de cântece al întregului teritoriu. S-a întâmplat să putem strânge dintr-un singur sat, ba chiar de la un singur cântăreț, mai multe sute de cântece. Dacă mergem într-altă parte - să zicem la 10 km mai departe - dăm de o bogăție locală tot așa de mare, dar materialul de aici nu se deosebește prea mult, prin firea lui, de materialul regiunii celeilalte. Cu totul dimpotrivă, într-un anumit teritoriu românesc, materialul muzical nu numai a două sau trei sate, ci al unor județe întregi, este cu mult mai sărac. Într-un sat bihorean, de pildă, nu găsim în medie mai mult de 40-50 melodii, și chiar acestea se aseamănă mult între ele; în satul vecin găsim iarăși numai același material. Spre a dobândi material nou, trebuie să trecem în alt teritoriu dialectal. Acolo însă este cu totul necunoscut materialul teritoriului celui dintâi ș.a.m.d. Urmează de aici că în cuprinsul întregului teritoriu românesc materialul nu este mai sărac decât cel maghiar sau slovac. S-ar putea spune că materialul maghiar sau slovac este mai bogat *vertical*, cel românesc este mai bogat *orizantal*. Dacă vrem să cercetăm înrâuririle reciproce dintre muzica populară maghiară și cea românească, nu putem, de bună seamă, face altceva decât să privim rând pe rând fiecare dintre

teritoriile dialectale românești. Aceste teritorii sunt, pe scurt, următoarele: al Banatului, al Bihorului, al Hunedoarei, al Câmpiei, învecinat Secuilor, al Sătmarului și al Maramureșului și Ugocei¹.

Am reprodus acest lung citat pentru că același fenomen s-a petrecut în linii mari și în cazul influențelor realizate la nivelul limbii. Enikő Pál a observat foarte bine că influențele limbii maghiare asupra limbii române s-au produs în mod independent în cazul diferitelor graiuri românești², acestea fiind marcate de intersectarea planului „vertical” maghiar cu cel „orizontal” românesc, de care vorbea Bartók.

Aprecierile lui Enikő Pál referitoare la noțiunea de „împrumut” își găsesc valabilitatea și în alte domenii umaniste. Simpla punere în oglindă a mecanismelor de funcționare internă ale lingvisticii diacronice și ale istoriei artei ne confirmă faptul că procesele de împrumut și asimilare au avut un parcurs asemănător. Autoarea consideră că

„[...] criteriile după care se stabilește caracterul unui element ca fiind împrumutat sau nu, dacă nu diferă, variază în ceea ce privește gradul lor de importanță și de aplicabilitate. Împrumutul maghiar apare ca rezultat al contactului dintre cele două limbi și este favorizat și de acțiunea unor factori extralingvistici, printre care vecinătatea geografică, conviețuirea, raporturile economice, culturale etc. Nu orice cuvânt care este preluat din maghiară în română, în contextele menționate, se califică însă drept împrumut, ci doar acelea care s-au supus unor procese de integrare în sistemul limbii române. Astfel, împrumuturile maghiare au suferit un tratament morfologic și semantic, devenind elemente proprii, funcționale ale limbii române, asemenea elementelor pre-existente, cu care intră în relații dintre cele mai variate. În timp ce încadrarea totală este o condiție de bază a funcționării împrumutului în limba standard, nu toate împrumuturile necesită adaptări formale (cel mult în grafie) și, în unele situații, originea împrumutului este ușor recognoscibilă. Pe de altă parte, nu toate împrumuturile au întrebuințare pe întreg teritoriul românesc și nici nu intră toate în limba română standard. Lucrul acesta nu le privează însă statutul de împrumut al limbii”³.

În continuarea acestor idei, putem înțelege cu mult mai bine specificul artei românilor ardeleni, care încă din Evul Mediu și până la Marea Unire au realizat și patronat o arhitectură religioasă încadrată în mod organic în universul artistic al stilurilor istorice specifice Transilvaniei și Europei Centrale. Bineînțeles, modelele de prestigiu au fost preluate și adaptate de către români de la sașii și maghiarii alături de care trăiau. Poate cel mai bun exemplu artistic în care împrumutul a suferit o adaptare morfologică și semantică este reprezentat de turnurile bisericilor de lemn ale românilor din Transilvania, Banat și Partium. Modelul inițial al turnurilor medievale din piatră, cu galerie și coif încadrat de patru turnulețe laterale, din orașele libere săsești (model preluat și de maghiari) - care a avut o clară funcție simbolică și defensivă -, a fost integrat și adaptat în arhitectura bisericilor de lemn, în funcție de nevoile specifice românilor ardeleni. La fel ca și în cazul limbii, împrumutul artistic este ușor de recunoscut, dar, în același timp, el este perfect

¹ Bartók 1956, p. 180-181.

² Pál 2014, p. 80-81.

³ *Ibidem*, p. 33-34.

asimilat și încadrat coerent în structura arhitecturii românești. În același timp, acest împrumut a avut succes doar în teritoriile în care românii au trăit alături de sași și maghiari. Schimbările morfologice și semantice ale împrumuturilor realizate în cazul turnurilor-clopotniță ale bisericilor de lemn se rezumă la următoarele detalii semnificative: materialul de construcție nu mai este piatra, ci lemnul; coiful înconjurat de patru turnulețe laterale nu mai are o semnificație juridică (dreptul orașului liber de a pronunța pedeapsa capitală), ci una pur decorativă; galeria nu mai are funcții militare, devenind și ea pur decorativă, multe dintre galeriile bisericilor de lemn românești fiind de dimensiuni reduse, neavând nici pardoseală¹.

Cazul arhitecturii românilor moldoveni ne oferă un alt exemplu de cum au evoluat pe un drum propriu modelele artistice occidentale venite pe filieră mai ales săsească. Pentru a ne referi la secolul al XVI-lea, pe care l-a analizat într-un mod particular Enikő Pál, fondul autohton moldovenesc a asimilat împrumuturile artistice ardelenesti doar la nivelul detaliilor arhitecturale, acestea jucând rolul unor inserții de prestigiu care au fost încadrate într-o manieră funcțională și estetică în structura arhitecturală autohtonă. În acest sens, Mira Voitec-Dordea aduce precizări importante despre cum funcționau împrumuturile artistice în Evul Mediu târziu și în epoca premodernă:

„[...] Cererea de meșteri peste munți continuă sub urmașii lui Rareș. Astfel, Alexandru Lăpușneanu care începuse mănăstirea Slatina în 1553 fără s-o fi putut duce la bun sfârșit, cerea meșteri bistrițenilor în 1560, cu prilejul reluării construcției, precizând că în Moldova « sunt zidari puțini și greu se căpătat ». Tot de la Bistrița, cerea același voievod, puțin mai târziu, un număr de douăzeci sau chiar mai mulți meșteri pietrari pentru o fântână și alte lucrări, iar în 1564, când ajunsese cu clădirile la acoperiș, cerea meșteri țigleri, spre a le înveli, preciza el « cum se obișnuiește și în alte părți ». De remarcat, în toată corespondența citată dintre cei doi domni moldoveni și cetățile ardeleni, două mențiuni importante: numărul mic de meșteri în țară și angajamentul formal pe care și-l dau domnii de a permite meșterilor străini să se întoarcă acasă, după încheierea lucrărilor. Din aceeași corespondență aflăm că lespezile de marmură pentru pietrele de mormânt de la Slatina au fost aduse de la Hațeg (Petru Rareș importase același material de la Sibiu). Pentru baia domnească din Iași (1564), Lăpușneanu a folosit un meșter din Constantinopol, ajutat de meșteri tot din Bistrița. Petru Șchiopul, în 1577, cerând meșteri bistrițenilor (în număr de 15-16 sau chiar mai mulți), repeta justificarea că în Moldova « nu avem meșteri care să ne mulțumească »².

Arhitectura moldovenească a perpetuat și cultivat de-a lungul secolelor aceste împrumuturi (care își trădează originea), ajungând ca la biserica „Trei Ierarhi” din Iași să avem de-a face cu o adevărată sinteză moldovenească a diferitelor limbaje artistice de împrumut. Mai târziu, în secolele XVIII-XIX, împrumuturile devin arhaisme, moldovenii continuând să folosească în arhitectura lor ancadramentele goticului târziu sau sprâncenele de cornișă ale Renașterii, elemente de arhitectură care demult deveniseră istorie în locurile lor de origine. În același timp, împrumutul, la fel ca și în limbă, pierde din sensul său originar. Contraforturile gotice au fost folosite, de cele mai multe ori la bisericile

¹ Petranu 1931, p. 341.

² Voitec-Dordea 2004, p. 76-77.

moldovenești, cu rol strict estetic, nu funcțional, cum a fost în cazul arhitecturii gotice¹.

O cercetare interdisciplinară ne poate furniza multe elemente care ar lipsi în mod normal unei cercetări specializate. Nu întâmplător am insistat asupra faptului că se importau (la propriu!) meșteri și elemente de pietrărie din Transilvania în Moldova. Tot în acei ani, în care regiunea județului Hunedoara de astăzi exporta pietre cioplite pentru construcțiile extracarpatică², același sud-vest al Transilvaniei răspânda în lumea românească traduceri și cuvinte. Din părțile Hațegului și ale Banatului, din familiile românești încadrate în sistemul cultural și politic maghiar, provin autorii *Paliei de la Orăștie* (1581-1582), care a avut la bază surse latine și maghiare, în condițiile în care traducerea ei s-a datorat propagandei calvine din Ardeal³.

Nu trebuie subestimate prezențele etnicilor maghiari și ale românilor ardeleni la est și sud de Carpați. Demografia istorică și istoria vieții religioase sau istoria relațiilor economice ne pot aduce date deosebit de importante despre influențele limbii maghiare în limba română. Evident, în Transilvania influența limbii maghiare asupra limbii române s-a realizat constant de-a lungul istoriei, proces favorizat de condițiile politico-administrative, economice, confesionale și culturale⁴. În cazul Moldovei, prezențele transilvănene nu trebuie neglijate. Într-o relatare a lui Bernardin Quirini, de la 1599, despre comunitatea catolică din Moldova, aflăm că, spre exemplu: la Baia preotul era din Transilvania, la Trotuș existau 3500 de familii de maghiari și sași, iar preotul era tot din Transilvania, la Roman erau 400 de familii, din care 23 catolice, cu 138 de suflete de origine maghiară, la Cotnari și Huși preoții catolici erau originari tot din Transilvania, pentru ca la școala de gramatică din Cotnari, condusă de Péter Elmar, originar din Transilvania, Quirini să găsească în posesia directorului trei cărți „eretice” în maghiară și o Biblie interzisă, pe care le-a ars⁵. La mijlocul secolului al XVII-lea se poate constata în Moldova existența bilingvismului printre comunitățile mixte, cum este cazul la Baia, Huși sau Cotnari⁶.

Analiza amănunțită și glosarea pe marginea unei cărți cum este cea semnată de Enikő Pál nu ar face altceva decât să genereze o altă carte. Pentru a fi măsurăți, ne oprim aici. Putem adăuga, cu toată convingerea, că Enikő Pál s-a impus, prin opusul său, ca cel mai important discipol și continuator al profesorului Alexandru Gafton, reprezentant de seamă al lingvisticii diacronice din România.

Așadar, pentru a fi în spiritul textelor vechi românești și în cel al cărții discutate, putem spune că autoarea, cu multă chibzuință și meșteșug, ne-a lăsat

¹ Despre cum au fost adaptate cuvintele maghiare în limba română, în funcție de necesitățile specifice limbii de adopție, de bilingvism sau de contextul istorico-geografic, vezi Gafton 2015c, p. 8-9, 17, *passim*; Pál 2014, p. 62-69, 341-511, *passim*.

² Același fenomen trebuie să se fi petrecut și în cazul Țării Românești, în condițiile în care sunt atestate documentar relații economice între românii din Țara Hațegului și cei de la sud de Carpați (vezi Meteș 1920, p. 131).

³ Pál 2014, p. 120-156; Gafton 2015a, p. 141-142.

⁴ Gafton 2015b, *passim*.

⁵ Nouzille 2008, p. 84-98.

⁶ Ferro 2005, p. 87-88.

această „marhă” de seamă spre mântuirea sufletului ei și spre folosul neamului nostru!

Valentin TRIFESCU*

Abrevieri bibliografice

- Bartók 1956 - Béla Bartók, *Însemnări asupra cântecului popular*, București, 1956.
- Boia 2005 - Lucian Boia, *Doă secole de mitologie națională*, București, 2005.
- Comișel, László 2006 - Emilia Comișel, Francisc László, *Constantin Brăiloiu, partizan al etnomuzicologiei fără frontiere. 36 de documente inedite privind colaborarea științifică a savantului român cu conștrații maghiari*, Cluj-Napoca, 2006.
- Ferro 2005 - Teresa Ferro, *I missionari cattolici in Moldavia. Studi storici e linguistici*, Cluj-Napoca, 2005.
- Gafton 2015a - Alexandru Gafton, *Reflectarea tensiunii cultural/cultural în procesul de declarare a surselor textului biblic. Cazul vechilor traduceri românești*, în *ASUAIC-L*, LVIII, 2012, p. 127-153.
- Gafton 2015b - Alexandru Gafton, *Caracterul neîntrerupt al influențelor maghiare asupra românei*, în https://www.academia.edu/6978305/Influenta_maghiara, accesat la 23.02.2015.
- Gafton 2015c - Alexandru Gafton, *Consecințele profunde ale contactelor lingvistice, în Studii de limba română. Omagiu profesorului Grigore Brâncuș*, București, 2010, p. 77-100.
- László 2003a - Dezsó László, *Darurile vieții minoritare*, în Lucian Nastasă, Levente Salat (ed.), *Maghiarii din România și etica minoritară (1920-1940)*, Cluj-Napoca, 2003, p. 126-135.
- László 2003b - Dezsó László, *Problemele fundamentale ale vieții noastre de minoritari*, în Lucian Nastasă, Levente Salat (ed.), *Maghiarii din România și etica minoritară (1920-1940)*, Cluj-Napoca, 2003, p. 160-167.
- László 1995 - Francisc László, *Béla Bartók și lumea noastră. Așa cum a fost*, Cluj-Napoca, 1995.
- Meteș 1920 - Ștefan Meteș, *Relațiile comerciale ale Țerii Românești cu Ardealul până în veacul al XVIII-lea*, Sighișoara, 1920.
- Nouzille 2008 - Jean Nouzille, *Les catholiques de Moldavie. Histoire d'une minorité religieuse de Roumanie*, Iași, 2008.
- Pál 2014 - Enikő Pál, *Influența limbii maghiare asupra limbii române. Perioada veche*, Iași, 2014.
- Petranu 1931 - Coriolan Petranu, *Originea turnurilor bisericilor de lemn din Ardeal*, în *Închinare lui Nicolae Iorga cu prilejul împlinirii vârstei de 60 de ani*, Cluj, 1931, p. 336-342.
- Petranu 1944a - Coriolan Petranu, *Influence de l'art populaire des Roumains sur les autres peuples de Roumanie et sur les peuples voisins*, în Coriolan Petranu, *Ars Transilvaniae. Études d'histoire de l'art transylvain /Studien zur Kunstgeschichte Siebenbürgens*, Sibiu, 1944, p. 242-282.
- Petranu 1944b - Coriolan Petranu, *Influence de l'art populaire des Roumains sur les autres peuples de Roumanie et sur les peuples voisins. Contributions complémentaires*, în Coriolan Petranu, *Ars Transilvaniae. Études d'histoire de l'art transylvain /Studien zur Kunstgeschichte Siebenbürgens*, Sibiu, 1944, p. 283-301.

---

* Universitatea Sapienția din Miercurea Ciuc; e-mail: valentintrifescu@yahoo.fr.

- Petranu 1944c - Coriolan Petranu, *M. Béla Bartók et la musique roumaine*, în Coriolan Petranu, *Ars Transilvaniae. Études d'histoire de l'art transylvain / Studien zur Kunstgeschichte Siebenbürgens*, Sibiu, 1944, p. 302-319.
- Petranu 1944d - Coriolan Petranu, *Épilogue de la discussion avec M. Béla Bartók sur la musique roumaine*, în Coriolan Petranu, *Ars Transilvaniae. Études d'histoire de l'art transylvain / Studien zur Kunstgeschichte Siebenbürgens*, Sibiu, 1944, p. 320-333.
- Voitec-Dordea 2004 - Mira Voitec-Dordea, *Reflexe gotice în arhitectura Moldovei*, București, 2004.

Constantin Bărbulescu, *România medicilor. Medici, țărani și igienă rurală în România de la 1860 la 1910*, colecția „Istorie, Societate & Civilizație”, Editura Humanitas, București, 2015, 356 p.

Istoricul, etnologul și antropologul clujean Constantin Bărbulescu, cunoscut pentru preocupările sale de antropologie, materializate atât în diferite studii, cât și în paginile unor volume, precum *Imaginarul corpului uman*¹ sau *Modernizarea lumii rurale din România în a doua jumătate a secolului al XIX-lea și la începutul secolului al XX-lea*², revine în fața cititorilor cu o cercetare ce poate fi circumscrisă aceluiași domeniu. De această dată, autorul încearcă să reliefeze, pe baza rapoartelor medicale din Regat, starea sanitară a românilor din acea perioadă.

Lucrarea lui este structurată în trei părți: în prima, autorul prezintă România „văzută prin ochii medicilor” (p. 27-76), în cadrul celei de-a doua analizează discursul medical despre țăran și lumea rurală (p. 77-280), iar în cea de-a treia prezintă comparativ cultura medicală și cea țărănească (p. 281-328). Fiecare capitol este segmentat la rândul lui în mai multe subdiviziuni tematice, care au scopul de a-l orienta pe cititor și de a-l familiariza cu universul complex al igienei sanitare al acelor vremuri.

În partea introductivă, autorul relatează povestea care stă la baza genezei lucrării sale (p. 11), după care realizează o succintă trecere în revistă a cuprinsului ei. Cea dintâi dintre cele trei mari părți este apoi structurată astfel încât să-l familiarizeze pe cititor cu sursele ce stau la baza cercetării. Din numeroasele izvoare care, parcă, în unanimitate, creionează o imagine negativă a țăranului, el selectează două, considerate reprezentative, respectiv rapoartele sanitare și memorialistica medicilor:

„În această primă parte ne-am oprit asupra a două categorii de surse eminate de lumea medicală, ambele neglijate în prezent de cercetarea istorică: rapoartele sanitare și memorialistica medicilor. Surse extrem de bogate în informații despre lumea trecută, așa spune esențiale pentru istoricul secolului al XIX-lea românesc” (p. 27).

¹ Bărbulescu 2005.

² Bărbulescu, Popovici 2005.

LISTA ABREVIERILOR

AAR-SI	- Analele Academiei Române. Memoriile Secțiunii Istorice. Academia Română. București.
AAust	- Archaeologia Austriaca, Beiträge zur Paläanthropologie, Ur- und Frühgeschichte Österreichs. Wien.
AB	- Altarul Banatului. Arhiepiscopia Timișoarei și Caransebeșului și Episcopia Aradului. Timișoara.
ActaArchCarp	- Acta Archaeologica Carpathica. Cracovia.
ActaArchHung	- Acta Archaeologica. Academiae Scientiarum Hungaricae. Budapest.
ActaMN	- Acta Musei Napocensis. Cluj-Napoca.
ActaMP	- Acta Musei Porolissensis. Muzeul Județean de Istorie și Artă Zalău.
ActaPal	- Acta Paleobotanica. Polish Academy of Sciences. Krakow.
AÉ	- Archaeologiai Értesítő a Magyar régészeti, művészettörténeti és éremtani társulat tudományos folyóirata. Budapest.
AHA	- Acta Historiae Artium. Akadémiai Kiadó. Budapest.
AIIC(N)	- Anuarul Institutului de Istorie „George Bariț”. Cluj-Napoca.
AIAC	- Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie Cluj. Cluj-Napoca (din 1990 Anuarul Institutului de Istorie „George Bariț”).
AIIAI/AIIX	- Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie „A. D. Xenopol” Iași. (din 1990 Anuarul Institutului de Istorie „A. D. Xenopol” Iași).
AISC	- Anuarul Institutului de Studii Clasice. Cluj.
AJA	- American Journal of Archaeology. New York.
AJPA	- American Journal of Physical Anthropology. The Official Journal of the American Association of Physical Anthropologist. Baltimore.
Almanahul graficeii române	- Almanahul graficeii române. Craiova.
Aluta	- Aluta. (Studii și comunicări - Tanulmányok és Közlemények). Sfântu Gheorghe.
AnB	- Analele Banatului (serie nouă). Timișoara.
Angustia	- Angustia. Muzeul Carpaților Răsăriteni. Sfântu Gheorghe.
Antaeus	- Antaeus. Communicationes ex Instituto Archaeologico Academiae Scientiarum Hungaricae. Budapest.
AnthAnzeiger	- Anthropologischen Anzeiger. Journal of Biological and Clinical Anthropology.
Antiquity	- Antiquity. A Quarterly Review of World Archaeology. York.
AnUB-LLS	- Analele Universității din București - Limba și literatura străină. Universitatea din București.
AO	- Arhivele Olteniei. Craiova; serie nouă (Institutul de Cercetări Socio-Umane. Craiova).

AP	- Annales de Paléontologie. L'Association paléontologique française.
APR	- Acta Palaeontologica Romaniae. Romanian Society of Paleontologists. Bucharest.
Apulum	- Apulum. Acta Musei Apulensis. Muzeul Național al Unirii Alba Iulia.
Archaeologia Bulgarica	- Archaeologia Bulgarica. Sofia.
Archaeometry	- Archaeometry. Research Laboratory for Archaeology & the History of Art. Oxford.
ArchMühely	- Archeometriai Mühely. Budapest.
Arheologia	- Arheologia. Organ na Archeologičeskija Institut i Muzei pri Bulgarskata Akademija na Naukite. Sofia.
ArkhSb	- Arkheologičeskij sbornik. Muzey Ermitazh. Moskva.
AS	- American Studies. Mid-America American Studies Association. Cambridge (USA).
ASS	- Asian Social Science. Canadian Center of Science and Education. Toronto.
ASUAIC-L	- Analele Științifice ale Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași (serie nouă). Secțiunea IIIe. Lingvistică. Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași.
AT	- Ars Transilvaniae. Institutul de Istorie și Arheologie Cluj-Napoca. Cluj-Napoca
ATS	- Acta Terrae Septemcastrensis. Sibiu.
AUASH	- Annales Universitatis Apulensis. Series Historica. Universitatea „1 Decembrie 1918” din Alba Iulia.
AUASP	- Annales Universitatis Apulensis. Series Philologica. Universitatea „1 Decembrie 1918” din Alba Iulia.
AUCSI	- Analele Universității din Craiova. Seria Istorie. Universitatea din Craiova.
Australiada	- Australiada: A Russian Chronicle. New South Wales. Woy Woy (Australia).
AUVT	- Annales d'Université „Valahia” Târgoviște. Section d'Archéologie et d'Histoire. Universitatea Valahia din Târgoviște.
AVSL	- Archiv des Vereins für Siebenbürgische Landeskunde. Sibiu.
BA	- Biblioteca de arheologie. București.
Banatica	- Banatica. Muzeul de Istorie al județului Caraș-Severin. Reșița.
Balcanica	- Balcanica. Annuaire de l'Institut des Études Balkaniques. Belgrad.
BAMNH	- Bulletin of the American Museum of Natural History. American Museum of Natural History. New York.
BAR	- British Archaeological Reports (International Series). Oxford.
BB	- Bibliotheca Brukenthal. Muzeul Național Brukenthal. Sibiu.
BCMI	- Buletinul Comisiunii Monumentelor Istorice / Buletinul Comisiei Monumentelor istorice. București.

- BerRGK** - Bericht der Römisch-Germanischen Kommission des Deutschen Archäologischen Instituts. Frankfurt am Main.
- BF** - Bosporskij fenomen. Gosudarstvennyj Ermitazh Sankt-Peterburg.
- BGSG** - Bulletin of the Geological Society of Greece. Geological Society of Greece. Patras.
- BHAB** - Bibliotheca Historica et Archaeologica Banatica. Muzeul Banatului Timișoara.
- BI** - Bosporskie issledovanija. Krymskoe Otdelenie Instituta Vostokovedenija, Nacional'na akademija nauk Ukraini. Simferopol, Kerch.
- BMA** - Bibliotheca Musei Apulensis. Muzeul Național al Unirii Alba Iulia.
- BMAntiq** - Bibliotheca Memoriae Antiquitatis. Piatra Neamț.
- BMN** - Bibliotheca Musei Napocensis. Muzeul de Istorie a Transilvaniei. Cluj-Napoca.
- BMS** - Bibliotheca Musei Sabesiensis. Muzeul Municipal „Ioan Raica”. Sebeș.
- BOR** - Biserica Ortodoxă Română. Patriarhia Română. București.
- BospCht** - Bosporskie chtenija. Bospor Kimmerijskij i varvarskij mir v period antichnosti i srednevekov'ja. Militaria. Krymskoe Otdelenie Instituta Vostokovedenija. Nacional'na akademija nauk Ukraini. Simferopol, Kerch.
- Das Börsenblatt** - Börsenblatt für den Deutschen Buchhandel-Frankfurter Ausgabe. Börsenverein des Deutschen Buchhandels. Frankfurt pe Main.
- Br J Ind Med** - British Journal of Industrial Medicine. London.
- Brukenthal** - Brukenthal. Acta Musei. Muzeul Național Brukenthal. Sibiu.
- BTh** - Bibliotheca Thracologica. Institutul Român de Tracologie. București.
- București** - București. Materiale de istorie și muzeografie. București.
- Bucureștii vechi** - Bucureștii vechi. Buletinul Societății Istorico-Arheologice. București.
- BUS** - Birka Untersuchungen und Studien. Stockholm.
- CA** - Current Anthropology. University of Chicago.
- Caietele ASER** - Caietele ASER. Asociația de Științe Etnologice din România. București.
- Carpica** - Carpica. Complexul Muzeal „Julian Antonescu” Bacău.
- CCA** - Cronica cercetărilor arheologice. București.
- CCJ** - Chemistry Central Journal. London.
- Cele Trei Crișuri** - Cele Trei Crișuri. Oradea.
- Cetatea Bihariei** - Cetatea Bihariei. Institutul de Istorie și Teorie Militară din București, Secția Teritorială Oradea.
- CIRIR** - Cercetări istorice. Revistă de istorie românească. Iași.
- CL** - Cercetări literare. Universitatea București.
- Codrul Cosminului** - Codrul Cosminului, seria nouă. Analele Științifice de Istorie, Universitatea „Ștefan cel Mare” Suceava.
- ComȘtMediaș** - Comunicări Științifice. Mediaș.
- ConspNum** - Conspicte numismatice. Chișinău.

Conviețuirea-Együttélés	- Conviețuirea-Együttélés. Catedra de limbă și literatura română a Institutului Pedagogic „Juhász Gyula”, Szeged.
Corviniana	- Corviniana. Acta Musei Corvinensis. Hunedoara.
CPF	- Cahiers des Portes de Fer. Beograd.
CretaceousRes	- Cretaceous Research. Elsevier.
Crisia	- Crisia. Culegere de materiale și studii. Muzeul Țării Crișurilor. Oradea.
CRP	- Comptes Rendus Palevol. Comptes Rendus de l'Académie des Sciences France.
Cultura creștină	- Cultura creștină. Publicație apărută sub egida Mitropoliei Române Unite cu Roma Greco-Catolică și a Facultății de Teologie Greco-Catolice din Universitatea „Babeș-Bolyai” Cluj-Napoca, Departamentul Blaj.
Dacia	- Dacia. Recherches et découvertes archéologiques en Roumanie. București, I, (1924) - XII (1948). Nouvelle série: Revue d'archéologie et d'histoire ancienne. București.
Dări de seamă	- Dări de seamă ale ședințelor. Paleontologie. Institutul Geologic al României. București.
DB	- Drevnosti Bospora. Rossiyskaya Akademiya Nauk. Moskva.
De Antiquitate	- De Antiquitate. Asociația Virtus Antiqua. Cluj-Napoca.
DFS	- Deutsche Forschung im Südosten. Sibiu.
DP	- Documenta Praehistorica. Poročilo o raziskovanju paleolitika, neolitika in eneolitika v sloveniji. Ljubljana.
Drevnosti Altaja	- Drevnosti Altaja. Gorno-Altajskij gosudarstvennyj universitet. Gorno-Altajsk (Respublika Altaj).
EHQ	- European History Quarterly. Sage Publications. New York.
EphNap	- Ephemeris Napocensis. Institutul de Arheologie și Istoria Artei, Cluj-Napoca.
EVNE	- Etnokul'turnoe vzaimodeystvie narodov Evrazii. Institut Arheologii i Etnografii Sibirskogo otdeleniya Rossiyskoy Akademii Nauk. Novosibirsk.
FK	- Földtani közlöny. Magyarhoni földtani tarsulat folyóirata. Budapest.
FU	- Finno-Ugrika. Institut Istории imeni Sh. Mardzhani. Akademiya Nauk Tatarstana. Kasan'.
FVL	- Forschungen zur Volks- und Landeskunde. Sibiu.
Geo-Eco-Marina	- Geo-Eco-Marina. Institutul Național de Cercetare-Dezvoltare pentru Geologie și Geoecologie Marină. București.
Glasnik	- Glasnik Srpskog arheološkog društva. Journal of the Serbian Archaeological Society. Beograd.
Glasul Bisericii	- Glasul Bisericii. Mitropolia Munteniei și Dobrogei. București.
Godišnjak	- Godišnjak. Jahrbuch Knjiga. Sarajevo-Heidelberg.
GR	- Gondwana Research. International Association for Gondwana Research, Journal Center, China University of Geosciences. Beijing.
HistArchaeol	- Historical Archaeology. Society for Historical Archaeology.
HistMet	- Historical Metallurgy, The Historical Metallurgy Society.

- HJ** - The Historical Journal. University of Cambridge (UK).
- HSCE** - History & Society in Central Europe. István Hajnal Society of Historians. Medium Ævum Quotidianum Society. Budapest. Krems.
- IJAM** - International Journal of Arts Management. École des Hautes Études Commerciales (HEC) in Montreal.
- IJO** - International Journal of Osteoarchaeology. United States.
- IPH** - Inventaria Præhistorica Hungarie. Budapest.
- Istros** - Istros. Muzeul Brăilei. Brăila.
- JACerS** - Journal of the American Ceramic Society. The American Ceramic Society, Ohio.
- JAS** - Journal of Archaeological Science. Academic Press. United States.
- JFA** - Journal of Field Archaeology. Boston University.
- JLS** - Journal of Lithic Studies. Edinburgh.
- JMH** - Journal of Modern History. University of Chicago.
- JOB** - Jahrbuch der Österreichischen Byzantinistik. Institut für Byzantinistik und Neogräzistik der Universität Wien.
- JPSP** - Journal of Personality and Social Psychology. American Psychological Association. Washington DC.
- JRGZM** - Jahrbuch des Römisch-Germanischen Zentralmuseums zu Mainz. Mainz.
- JSP** - Journal of Systematic Palaeontology. British Natural History Museum. London.
- JSSR** - Journal for the Scientific Study of Religion. The Society for the Scientific Study of Religion. South-Carolina.
- JVP** - Journal of Vertebrate Paleontology. Society of Vertebrate Paleontology (SVP) in partnership with the Taylor & Francis Group. Abingdon, Oxfordshire (UK).
- Közlemények** - Közlemények az Erdélyi Nemzeti Múzeum Érem - és Régiségtárából, Cluj.
- Le Glob** - Le Globe. Revue genevoise de géographie. Paris.
- LSJ** - Life Science Journal. Acta Zhengzhou University. Zhengzhou (China).
- LȘ** - Lucrări științifice. Institutul de Învățământ Superior Oradea.
- MA** - Mitropolia Ardealului. Revista oficială a Arhiepiscopiei Sibiului, Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului și Clujului. Episcopiei Alba Iuliei și Episcopiei Oradiei. Sibiu (1956-1991). A continuat *Revista Teologică*, (1907-1947) și este continuată de aceeași revistă.
- Marisia** - Marisia. Studii și Materiale. Târgu Mureș.
- Marmatia** - Marmatia. Muzeul Județean de Istorie și Arheologie. Baia Mare.
- Materiale** - Materiale și cercetări arheologice. București.
- MBGAEU** - Mitteilungen der Berliner Gesellschaft für Anthropologie, Ethnologie und Urgeschichte. Berlin.
- MCA** - Materiale și cercetări arheologice. București.

ME	- Memoria Ethnologica. Centrul Județean pentru Conservarea și Promovarea Culturii Tradiționale Maramureș. Baia Mare.
MEJSR	- Middle-East Journal of Scientific Research. International Digital Organization for Scientific Information. Deira, Dubai (United Arab Emirates).
MemAntiq	- Memoria Antiquitatis. Complexul Muzeal Județean Neamț. Piatra Neamț.
MIA	- Materialy i issledovaniya po arkheologii SSSR. Akademiya Nauk SSSR. Moskva.
MJSS	- Mediterranean Journal of Social Sciences. Mediterranean Center of Social and Educational Research. Rome.
Monumente Istorice	- Monumente Istorice. Studii și lucrări de restaurare. Direcția Monumentelor Istorice. București.
Monumente și muzee	- Monumente și muzee. Buletinul Comisiei Științifice a Muzeelor, Monumentelor Istorice și Artistice. București.
MPG	- Marine and Petroleum Geology. Elsevier.
MSIAR	- Memoriile Secțiunii Istorice a Academiei Române, seria a II-a. Academia Română. București.
MTE	- Magyar Történelmi Eletrajzok. Budapest.
Naturwissenschaften	- Naturwissenschaften. Springer-Verlag. Berlin, Heidelberg.
OlteniaȘtNat	- Oltenia. Studii și Comunicări. Științele Naturii. Muzeul Olteniei. Craiova.
ÓL	- Ósrégészeti Levelek. Prehistoric newsletter. Budapest.
PA	- Patrimonium Apulense. Direcția Județeană pentru Cultură Alba. Alba Iulia.
PAPS	- Proceedings of the American Philosophical Society. American Philosophical Society. Philadelphia.
PAS	- Prähistorische Archäologie in Südosteuropa. Berlin.
PAT	- Patrimonium Archaeologicum Transylvanicum. Cluj-Napoca.
PBF	- Prähistorische Bronzefunde. München.
PLOS ONE	- PLOS ONE. International, peer-reviewed, open-access, online publication.
PM	- Publics et musées. Association Publics et Musées - PUL (Presses universitaires de Lyon). Lyon.
PNAUSA	- Proceedings of the National Academy of the United States of America. National Academy of the United States of America.
Pogrebal'nyj obrjad	- Pogrebal'nyj obrjad rannih kochevnikov Evrazii. Juzhnyj nauchnyj centr Rossijskoj Akademii nauk. Rostov-na-Donu.
Pontica	- Pontica. Muzeul de Istorie Națională și Arheologie Constanța.
PPP	- Palaeogeography, Palaeoclimatology, Palaeoecology ("Palaeo3"). An International Journal for the Geo-Sciences. Elsevier.
ProblemyArh	- Problemy arheologii, jetnografii, antropologii Sibiri i sopredel'nyh territorij. Institut arheologii i jetnografii Rossijskoj Akademii nauk. Novosibirsk.

Programm Mühlbach	- Programm des evaghelischen Untergymnasium in Mühlbach und der damit verbundenen Lehranstalten. Mühlbach (Sebeș).
PZ	- Prähistorische Zeitschrift. Deutsche Gesellschaft fuer Anthropologie, Ethnologie und Urgeschichte, Institut für Prähistorische Archäologie. Berlin.
QG	- Quaternary Geochronology. The International Research and Review Journal on Advances in Quaternary Dating Techniques.
QSA	- Quaderni di Studi Arabi. Istituto per l'Oriente C. A. Nallino. Roma.
Quartär	- Quartär. International Yearbook for Ice Age and Stone Age Research.
RA	- Revista Arheologică. Institutul de Arheologie și Istorie Veche. Chișinău.
RArhiv	- Revista Arhivelor. Arhivele Naționale ale României. București.
Radiocarbon	- Radiocarbon. University of Arizona. Department of Geosciences.
RB	- Revista Bistriței. Complexul Muzeal Bistrița-Năsăud. Bistrița.
REF	- Revista de etnografie și folclor. Institutul de Etnografie și Folclor „Constantin Brăiloiu”. București.
RESEE	- Revue des études sud-est européennes. Academia Română. București.
RHMC	- Revue d'histoire moderne et contemporaine. Société d'histoire moderne et contemporaine. Paris.
RHSEE/RESEE	- Revue historique du sud-est européen. Academia Română. București, Paris (din 1963 Revue des études sud-est européennes).
RI	- Revista de Istorie (din 1990 Revista istorică). Academia Română. București.
RIR	- Revista istorică română. Institutul de Istorie Națională din București.
RJP	- Romanian Journal of Paleontology. Geological Institute of Romania. Bucharest.
RJS	- Romanian Journal of Stratigraphy. Geological Institute of Romania. Bucharest.
RM	- Revista Muzeelor. București.
RMMG	- Revista Muzeul Mineralogic-Geologic, al Universității din Cluj la Timișoara. Sibiu.
RMM-M	- Revista Muzeelor și Monumentelor. Muzeu. București.
RP	- Revista de Pedagogie. Institutul de Științe ale Educației. București.
RRH	- Revue Roumaine d'Histoire. Academia Română. București.
RT	- Revista Teologică. Sibiu.
SA	- Sovetskaya arkheologiya. Akademiya Nauk SSSR. Moskva.
SAI	- Studii și articole de istorie. Societatea de Științe Istorice și Filologice a RPR. București.

SAO	- Studia et Acta Orientalia. Société des Sciences Historiques et Philologiques de la RPR., Section d'Etudes Orientales. Bucarest.
Sargetia	- Sargetia. Acta Musei Devensis. Muzeul Civilizației Dacice și Romane Deva.
Sargetia Naturae	- Sargetia. Acta Musei Devensis. Series Scientia Naturae. Muzeul Civilizației Dacice și Romane Deva.
SCE	- Studii și comunicări de etnologie. Institutul de Cercetări Socio-Umane Sibiu.
SCCI	- Studii, conferințe și comunicări istorice. Sibiu.
SCIA	- Studii și cercetări de istoria artei. Academia Română. București.
SciAm	- Scientific American. New York.
SCGG	- Studii și Cercetări. Geologie-Geografie. Complexul Muzeal Județean Bistrița-Năsăud. Bistrița.
SCIV(A)	- Studii și cercetări de istoria veche. București (din 1974, Studii și cercetări de istorie veche și arheologie).
SGJ	- Soobshhenija Gosudarstvennogo Jermitazha. Gosudarstvennyj Jermitazh. Leningrad.
SMIM	- Studii și materiale de istorie modernă. Institutul de Istorie „Nicolae Iorga” București.
SP	- Studii de Preistorie. București.
SPACA	- Stratum Plus: Archaeology and Cultural Anthropology. Superior Council on Science and Technical Development of Moldavian Academy of Sciences. Saint Petersburg, Kishinev, Odessa, Bucharest.
SPPF	- Società Preistoria Protostoria Friuli-V.G. Trieste.
SSK	- Studien zur Siebenbürgischen Kunstgeschichte, Köln. Wien.
Starinar	- Starinar, Treća Serija. Arheološki Institut. Beograd.
Stâna	- Stâna. Sibiu.
StComSibiu	- Studii și comunicări. Arheologie-istorie. Muzeul Brukenthal. Sibiu.
StComSM	- Studii și comunicări. Muzeul Județean Satu Mare.
StRI	- Studii. Revistă de istorie (din 1974 Revista de istorie și din 1990 Revista istorică). Academia Română. București.
StudiaUBBG	- Studia Universitatis Babeș-Bolyai. Geologia. Universitatea „Babeș-Bolyai” Cluj-Napoca.
StudiaUBBGG	- Studia Universitatis Babeș-Bolyai. Geologia-Geographia. Universitatea „Babeș-Bolyai” Cluj-Napoca.
StudiaUBBGM	- Studia Universitatis Babeș-Bolyai. Geologia-Mineralogia. Universitatea „Babeș-Bolyai” Cluj-Napoca.
StudiaUBBH	- Studia Universitatis Babeș-Bolyai. Series Historia. Universitatea „Babeș-Bolyai” Cluj-Napoca.
Suceava	- Anuarul Muzeului Județean Suceava.
SUCH	- Studia Universitatis Cibiniensis, Serie Historica. Universitatea „Lucian Blaga” Sibiu.
SUPMPh	- Studia Universitatis Petru Maior. Philologia. Târgu-Mureș.
SV	- Siebenbürgische Vierteljahrschrift. Hermannstadt (Sibiu).

SympThrac	- Symposia Thracologica. Institutul Român de Tracologie. București.
TEA	- TEA. The European Archaeologist.
Terra Sebus	- Terra Sebus. Acta Musei Sabesiensis. Muzeul Municipal „Ioan Raica” Sebeș.
TESG	- Tijdschrift voor Economische en Sociale Geografie. Royal Dutch Geographical Society. Oxford (UK), Malden (USA).
Thraco-Dacica	- Thraco-Dacica. Institutul Român de Tracologie. București.
Transilvania	- Transilvania. Foaia Asociațiunii Transilvane pentru Literatura Română și Cultura Poporului Român. Brașov.
Transsylvania Nostra	- Transsylvania Nostra. Fundația Transsylvania Nostra. Cluj-Napoca.
Trudy nauchnogo	- Trudy nauchnogo Karel'skogo tsentra Rossiyskoy akademii nauk. Karel'skiy tsentr Rossiyskoy akademii Nauk. Moskva.
TT	- Történeti Tár. Akadémia történelmi bizottságának. Budapest.
Tyragetia	- Tyragetia. Muzeul Național de Arheologie și Istorie a Moldovei. Chișinău.
Țara Bârsei	- Țara Bârsei. Muzeul „Casa Mureșenilor” Brașov.
Ungarische Revue	- Ungarische Revue, Herausg. von P. Hunfalvy. Budapest.
UPA	- Universitätsforschungen zur Prähistorischen Archäologie. Berlin.
Vestnik arkheologii	- Vestnik arkheologii, antropologii i etnografii. Institute problem osvoyeniya Severa Sibirskogo otdeleniya Rossiyskoj akademii nauk. Tyumen.
Vestnik Novosibirskogo	- Vestnik Novosibirskogo gosudarstvennogo universiteta. Serija: Istoriya, filologiya. Novosibirskij gosudarstvennyj universitet. Novosibirsk.
VLC	- Victorian Literature and Culture. Cambridge University Press. Cambridge (UK).
VPUI	- Vestnik permskogo universiteta. Istoriya. Permskiy Gosudarstvennyi Universitet. Perm'.
VR	- Victorian Review. Victorian Studies Association of Western Canada. Toronto.
WASJ	- World Applied Sciences Journal. International Digital Organization for Scientific Information. Deira, Dubai (United Arab Emirates).
WorldArch	- World Archaeology. London.
Xenopoliana	- Xenopoliana. Buletin al Fundației Academice „A. D. Xenopol” Iași.
Yearb. Phys. Anthropol.	- Yearbook of Physical Anthropology. New York.
Yezhegodnik gubernskogo	- Yezhegodnik gubernskogo muzeya Tobol'ska. Tobol'sk Khistori Muzeum. Tobol'sk.
ZfSL	- Zeitschrift für Siebenbürgische Landeskunde. Gundelsheim.
Ziridava	- Ziridava. Muzeul Județean Arad.
ZooKeys	- ZooKeys. Sofia.